

Hans Bax

Gans, wat doe je daar?

Hans Bax (1937) studeerde Slavische talen, speciaal Russische Taal- en Letterkunde aan de Gemeente Universiteit van Amsterdam en aan de Lomonosov Universiteit te Moskou. Hij is auteur van vele cursussen Russisch, zoals voor Teleac, NTI en Volksuniversiteiten. Ook schreef hij talrijke artikelen over de denkwereld van jongeren en volwassenen in Rusland, nog ten tijde van de Sovjet Unie uitmondend in zijn boek Sovjet Software met de Sovjetrussische visie op vrede en bewapening. Hij werkte mee aan vele radio- en televisieuitzendingen en als beëdigd vertaler raakte hij als geen ander bekend met de taalnuances en de verschillen in opvattingen tussen Oost en West tijdens zijn intensieve werkzaamheden als tolk-adviseur voor overheid en bedrijfsleven in bilateraal overleg. De inzichten en standpunten van weerszijden, die de schrijver met u deelt, zullen wellicht verbazen. Maar ze hoeven niet per se te schokken al liggen ze vaak ver uit elkaar. Dat kan leuk zijn, of lastig, maar altijd boeiend! Zeker voor degene, die zich afvraagt hoe het nu verder moet. ‘Gans, wat doe je daar?’ is het vierde hoofdstuk uit zijn boek De Vertaalmachine – Tolk tussen Rusland en het Westen (Le Detail, 2015), een uitleg over hoe Russen denken, en vooral voelen, niet alleen over hun moederland en over ons – in hun ogen decadente – Westen, maar ook over Oekraïne, de Krim, de radicale Islam.

Hans Bax

Gans, wat doe je daar?

Heel veel ontmoetingen maakte ik mee, vooral na het aantreden van Gorbatsjov en, nog frequenter, na de eeuwwisseling in het jaar 2000. Deze vonden plaats op verschillende locaties, vaak in verre uithoeken van het land. Het ging doorgaans om bilaterale contacten op hoog niveau, bedoeld voor het opstellen en uitwerken van overeenkomsten op het gebied van defensie en over gezamenlijk optreden op plekken in de wereld, die in verband met kapingen en aanslagen steeds gevaarlijker werden. Daarbij verlegde mijn werkterrein zich meer en meer van zee naar het vasteland. Meestal vergezelde ik bij zulke contacten Nederlandse of gecombineerde Westerse delegaties in noord-, oost-, zuid- en west-Rusland. Vaak ook werd ik alleen uitgezonden op overheidsmissies, zoals naar Kaliningrad, een stad die mij zelfs officieel tot ereburger heeft benoemd vanwege het op gang brengen van een groot, succesvol samenwerkingsproject met Nederland. Aan het eind van de erebenoeming volgde een feestelijk banket dat verzorgd werd door enkele vlijtige bedienden onder leiding van een mevrouw, die zelf druk meedraafde.

‘Zag je iets aan haar?’ vroeg een Russische tafelman mij na afloop.

‘Nee, niets,’ antwoordde ik hem.

‘Nou,’ legde hij uit, ‘bij haar zijn beide benen geamputeerd, maar ze werkt sindsdien altijd gewoon door.’

Ik stond versteld. Wat een flinkerd!

Een belangrijke plaats werd altijd ingeruimd voor contacten en bijeenkomsten in de grote, zeg maar gerust enorme, steden Moskou en Sint-Petersburg.

In het kader van meer diplomatiek overleg kwamen er meer ontmoetingen op stafniveau en voor de zoveelste keer ging ik mee als tolk naar Rusland. In een vliegtuig, samen met de toenmalige Nederlandse Minister van Defensie en zijn stafmedewerkers, die hem bij zijn ontmoetingen met de Russen zouden adviseren. Een hoge delegatie dus, vandaar een regeringsvliegtuig want dat vereist de etiquette. Het is duur, heel duur, maar anders nemen ze ons niet serieus, is de onderliggende gedachte. En daar zit wat in.

Beneden gleed traag, al vlogen we heel snel, het mij inmiddels zo bekende landschap voorbij: akkers, bossen, wilde rivieren. Lager vliegend, bij het naderen van de Russische hoofdstad, vertoonden zich wijken met grote, opzichtige huizen, soms in de vorm van heuse kastelen, compleet met tinnen en torentjes. Daar wonen de rijken, de nouveaux riches, net als vroeger de bojaren, dacht ik, de

‘edellieden’, hoewel de oorspronkelijke betekenis ‘vechter’ is, of ‘vechtjas’, zoiets als krijgshoofd, wel van adel ook, vaak heel oude adel zelfs, maar nou niet meteen edel, gezien hun beheer van landgoed en onderdanen...

Na de landing zou, altijd volgens hetzelfde ritueel, de ambassadeur van ons land de vliegtuigtrap opkomen en iedereen welkom heten. Nu ook weer. Maar nee, in de trapopening verscheen een krasse, wat oudere dame met een woeste, zilvergrijze haardos.

‘Hebben jullie aan de kleine tomaatjes gedacht?’ was het eerste dat ze riep tegen de Minister en zijn hoogwaardigheidsbekleders. Het bleek de vrouw van de ambassadeur, die zelf verhinderd was en daarom zijn echtgenote had gestuurd. Er moet immers altijd iemand de vliegtuigtrap opkomen voor de eerste, officiële begroeting. Dat is een afspraak, nee, een wet, een muurvaste wet.

Van tevoren had ze al telefonisch dringend verzocht om kleine tomaatjes, die waren nodig voor het welkomstdiner ‘s avonds op de ambassade. Overdreven? Dat zou je gauw denken, maar ze had er een speciale bedoeling mee. Eerder die week had zij een gesprek gevoerd met mevrouw Jazova, de echtgenote van de eregast aan het diner die avond, Maarschalk Jazov, Opperbevelhebber van alle Russische strijdkrachten. Met Mevrouw Jazova (meisjes en vrouwen krijgen altijd een -a achter de naam van hun familie of echtgenoot) had ze gesproken over tomaatjes, van die lekkere kleine tomaatjes, die je in Rusland niet altijd zomaar kan krijgen. Vandaar haar verzoek, want voor de eregast dien je altijd iets bijzonders in huis te hebben. Ook dat is wet, het is diplomatiek protocol en al eeuwenoud. Goed gedaan, mevrouw de ambassadeur. U krijgt van ons een ‘vijf’, het hoogste rapportcijfer in Rusland! Zij was echter al tevreden met de arrivering van de tomaatjes.

Onze delegatie daalde de vliegtuigtrap af.

Eerst kwam de Minister, dan zijn adviseurs en als laatste de tolk. Het comité van ontvangst met de afgevaardigde van de Russische Maarschalk Jazov stond keurig opgesteld. Eerst volgde inspectie van de erewacht. Ogenblikkelijk veranderde onze opstelling: ik schoot haastig naar voren, klaar om eventuele gesprekken te vertalen.

De tolk is net een soort hond die zijn baasje, de hoofdpersoon bij bezoeken, steeds op de voet moet volgen, als een schaduw. Als hij er is, loopt hij soms in de weg. Als hij er niet is, kan dat zorgen voor grote stress, want zo’n bezoek dient altijd plaats te vinden ‘in een ontspannen sfeer’, al is de werkelijkheid soms anders...

Het gereedstaande orkestje begon het Wilhelmus te spelen, vrij herkenbaar zelfs, wat in den vreemde nog wel eens anders is. Onze Minister schreed plechtig langs

de opgestelde, keurig geüniformeerde en bewapende gelederen, die het hoofd volgens de Russische gewoonte schuin naar boven hieven, wat heel kranig staat. De tolk, een rashond, liep plechtig mee, maar bleef alert: stel, dat onze Minister zich opeens tot de afgevaardigde van de Maarschalk richt met de opmerking: ‘Ajasses, deze soldaat heeft zijn schoenen niet gepoetst!’ want het is en blijft een inspectie van de erewacht. En stel dat in zo’n geval de afgevaardigde zegt: ‘U heeft gelijk! Naar Siberië met hem!’ Er ontstaat dan natuurlijk heftige deining, ook in woorden, die meteen vertaald dienen te worden.

Gelukkig gebeurde er niets van dat alles. De tolk maakte zich weer eens onnodig druk. Maar denk erom, Gans, dat je paraat blijft. En dat 12 tot 16 uur per dag, zo nodig meer.

Alles ging naar verwachting, maar ineens, aan het eind van de inspectie, was er gedoe. Wat nu? Een mooi meisje, al even fraai uitgedost in folkloristische kledij en met op haar hoofd een ‘kokoshka’, een soort kroontje, kwam de Nederlandse gast tegemoet. Op haar handpalmen offreeerde zij op een kleurige doek ‘brood-zout’, een groot, rond brood met een dotje zout erbovenop. Zoals veel nationaal ritueel hier in Rusland voorgeschreven. Het betekent, dat de gast welkom is in het land en niet als vijand beschouwd wordt. Niet meteen, althans, want het begrip ‘gast’ riep vanouds altijd twijfel op. De oorspronkelijke betekenis is ‘vijand’, want je wist in vroeger tijden maar nooit en je kon beter maar eerst eens het ergste vrezen...

Maar als je nou zo’n gast met iets aardigs tegemoet trad, moest die vanzelf wel in een goede stemming komen. Bij ons in Nederland gebeurt eigenlijk hetzelfde, als wij voor de gastvrouw een bloemetje meenemen. Ook dat is een heel oud symbool. Een loos gebaar? Nee dus. Het toont de goede wil en is een teken van gastvrijheid, die bij de Russen hoog in het vaandel staat. In alle lagen van de bevolking.

Waarom zetten de Russen bij dit bezoek eigenlijk zo’n hoge functionaris in? Militair gezien hun hoogste nog wel, een, nee DE, Maarschalk-Opperbevelhebber van hun strijdkrachten? En dat voor zo’n relatief klein land als Nederland of ‘Gollandia’, zoals zij zeggen?

De oorzaak is, dat Rusland en Nederland al heel lang een speciale band hebben. Ten eerste, weten zij, voerden onze landen nooit oorlog met elkaar, wat met de meeste ‘buitenlanden’ wel anders was. Maar daarnaast hebben ze ons land altijd hoog gewaardeerd om onze technische prestaties, die wij gaarne met de Russen deelden. Al gauw vonden de eerste Tsaren en later de Romanovs Holland een goed voorbeeld van toegepaste wetenschap en techniek. Ze nodigden Nederlandse ingenieurs en vaklieden uit om te komen werken in Rusland.

Tsaar Peter de Grote gooide er nog een schepje bovenop. Hij bezocht ons land, naast Duitsland, Engeland en Frankrijk, en was diep getroffen door onze

prestaties, vooral die op het gebied van de scheepsbouw. Die verdiende, vond hij, navolging in het toen nog achterlijke Rusland of ‘Moskovië’ zoals het destijds heette. Geen oorlog dus, maar praktische samenwerking met de Gollanders, die nog steeds een beetje een aparte plaats innemen in het Russische hart of liever gezegd ‘ziel’.

Het brood en zout werden in passende dankbaarheid aanvaard en de inspectie zat erop.

De auto’s stonden klaar. Op naar de lunch!

Die bleek georganiseerd in een mooi etablissement aan de Gorkiistraat, een modern ogende boulevard met veel hoge flatgebouwen op een rij.

Ik herinner me nog hoe, in de sovjettijd, de bewoners van bepaalde appartementen op bepaalde avonden opdracht kregen alle lichten in hun appartement uit te doen of juist aan te laten. Dan zag iedereen buiten en zelfs vanuit een vliegtuig, van hoog uit de lucht, de letters CCCP (spreek uit SSSR - USSR), in megaletters! Of de flatbewoners daar nu echt blij mee waren... Sommigen wel, natuurlijk. Die waren er reuze trots op. Met het verdwijnen van de Sovjet-Unie verdwenen ook de glorieuze letters, met licht geschreven.

De lunch was prachtig en de tafels bogen door: heerlijke spijzen, kreeftensoep en schotels met vleespasteien, kaviaar, eiersalades en noem maar op. Ook wodka, veel wodka, en ter bestrijding van de gevolgen ervan water en visjes in allerlei soorten.

De lunch was informeel met lovende woorden over en weer en wij maakten ons klaar voor de aftocht naar het hotel, begeleid door een groot escorte met blauwe zwaailichten en gillende sirenes.

Speciaal voor dit soort ritten dient een uitgespaarde rijstrook in het asfalt en de automobilist, die daar toch nog in de weg rijdt, wordt door megafoons genadeloos opzij gedirigeerd. Heel streng!

Even een korte stop voor een bezoek aan het graf van de Onbekende Soldaat bij de muur van het Kremlin in de Alexander-tuin. Dat is altijd weer een indrukwekkend moment. Er is natuurlijk niet slechts één onbekende soldaat, naast deze ene zijn er talloze, die na de Tweede Wereldoorlog niet terugkwamen en van de aardbodem gevaagd leken. Verdwenen deelnemers aan de strijd van miljoenen dapperen en, natuurlijk, ook minder dapperen, zij die bang waren voor pijn, verwondingen en dood. Zij hebben zich ingezet in de strijd voor het Vaderland, of liever Moederland, ‘rodina’, zoals de Russen zeggen.

Het was een ware Titanenstrijd tegen de goed gedrilde en gedreven Duitse legers, die Rusland aanvielen van onder de met bos bedekte verzamelplaatsen. De Russen op hun beurt, wellicht niet zo gedrild, maar zeker zo gedreven, vochten terug. Heel fel, want een beer is van zichzelf een vreedzaam dier, maar als je hem kwaad maakt en zijn habitat verstoort, wordt hij razend. En dat is maar goed ook,

want, als de Russische legers niet zo fel teruggevochten hadden, zaten wij in het westen, ondanks de geweldige inzet van onze Engelse, Amerikaanse en Canadese bondgenoten, misschien nog met de nazi's.

Deze gedachten kwamen weer eens bij mij op bij het simpel uitgevoerde en daardoor juist erg indrukwekkende monument aan de muur van het Kremlin, de trotse Russische burcht die bijna altijd stand hield.

'Spasibo, Rusland', 'dankjewel'. Letterlijk betekent dat woord 'God redde U', al sinds oude tijden gezegd door gelovige mensen om hun dank te betuigen voor hulp of voor een aalmoes.

Na het bezoek aan het oorlogsmonument gingen we haastig verder, want iedere minuut is getimed in 'serials', lang tevoren door de militaire attachés van beide partijen in elkaar gezet.

Opnieuw met de luidruchtige escorte over de vrijgemaakte banen en nu naar het hotel. Inchecken, even rusten en dan omkleden voor het avondprogramma: een welkomstdiner, aangeboden door de Nederlandse ambassadeur in de ambassade van ons land aan de Kalashnyi Pereoelok, de Kalashnyi Dwarsstraat, niet zo heel ver van het Kremlin, dat indrukwekkende ommuurde bolwerk uit de Middeleeuwen met paleizen, kathedralen, regeringsgebouwen en torens, waarin en waaromheen zich in de loop van zo'n tien eeuwen zoveel heeft afgespeeld.

De auto's stopten voor de Nederlandse ambassade.

'Tolk, zeg maar tegen de Maarschalk (die ook 'toevallig' net aankwam), dat we bijna in Nederland zijn,' grapte onze Minister.

De Maarschalk glimlachte beleefd, keek naar het ambassadegebouw met het stukje grond eromheen en zei: 'Nou ja, zo klein is het nou ook weer niet! Ga ga!' Een vrolijk understatement. De toon voor dit programmaonderdeel was gezet. Nederlands grondgebied dus.

De rij die ervoor stond, bewees dat. Het waren vrijwel allemaal Russen en Russinnen die in Jazovs tijd graag een visum wilden voor Nederland. De belangstelling neemt de laatste tijd overigens wat af, doordat ze meer horen over akelige dingen in ons land, zoals over criminaliteit, hoge werkloosheid en andere onoirbare zaken, die de Russische pers halen.

Dat speelde toen echter nog niet, we waren elkaar goedgezind.

Via trappen en gangen ging het naar de Grote Zaal voor het welkomstdiner. Alle genodigden namen plaats aan de prachtig gedekte tafel in het mooiste vertrek van de ambassade.

De tafelschikking vermeldde: de Russische Minister van Defensie de Maarschalk Jazov, diens echtgenote mevrouw Jazova, onze eigen Minister van Defensie en diens echtgenote, de Nederlandse Militair Attaché, de adjudanten in

de rang van Kolonel en onze ambassadeur en zijn echtgenote, die een heel rustige indruk maakte, zij had immers haar tomaatjes, waar zij veel eer mee zou inleggen. En de tolk... Deze zit vlakbij de Maarschalk en de Ambassadeur want, hoewel alle aanwezigen goed of voldoende Engels spreken, vinden zulke gesprekken meestal plaats in de eigen taal, met ieder een eigen tolk. Dit keer zonder een Russische tolk, om eer te doen aan de gastheer, want we waren immers op Nederlands grondgebied!

Drink je, ga je dood. Drink je niet, ga je dood. Dus liever drinken maar! Bovenstaande spreuk stond niet op de menukaart, maar betreft een Russisch spreekwoord. Vaak toepasselijk, vooral in het koude Rusland, en nu zeker...

De tafel blonk van reinheid, zilver- en glaswerk, de glazen zouden weer een belangrijke rol spelen. Grote, voor mineraalwater, verschillende afmetingen voor de wijnen, en kleintjes, voor edeler vocht, zoals wodka, cognac en onbekende destillaties uit de verste streken van het onmetelijke Russische Rijk.

Voor ieders bord stonden zo zes kleine glaasjes, die volgeschonken werden voor aanvang van het diner. En toen kwamen al gauw de gebruikelijke toosts. Wij proostten op Rusland en de Russen en zij op Gollandia en de Gollanders. Toen toostten we allemaal op de goede samenwerking en op het feit dat we nooit met elkaar oorlog voerden. En bij iedere toost een slok, en dan niet een nipje, maar liefst het hele glaasje, althans de inhoud. Ad fundum!

Vroeger gooiden ze meteen dat glaasje kapot. Als ook onze Militair Attachee en de ambassadeur zelf iets gezegd hebben, zijn de meeste glaasjes leeg. Maar toen gebeurde het verschrikkelijke.

De Russische Maarschalk keek even opzij, toen de kring rond, en tenslotte indringend naar mij, de tolk, die erbij zat als een soort taferversiering, een nuttige, dat wel. Met zware stem, baste hij:

‘Gans, jij drinkt niet!’

Aiii! Ik verschoot van kleur en ging door de grond, althans dat had ik graag gewild. Een ramp was geschied. Inderdaad, ik zag ineens ook, dat de glaasjes voor mij nog vol waren, praktisch vol, praktisch onaangererd... Een schandelijke vertoning!

Ikzelf begreep het wel: meestal in dit soort ambiances, waar veel gesproken en gespeecht wordt en om de haverklap een beroep op de tolk wordt gedaan, die daardoor zelf nauwelijks eet of drinkt, laat ik om het hoofd helder te houden de drankjes voornamelijk staan. Af en toe nip ik een beetje mee als ze naar me kijken en maak een soort klokkend geluidje. Maar de tolk moet helder blijven. Hij wel!

Koortsachtig overleg in mijn hersencellen: je hebt misschien wel gelijk, maar hier, in deze edele kring, kan je zoiets natuurlijk niet maken. Oneer voor je Vaderland! Doe er wat aan, en gauw, voordat het te laat is. En pas op je woorden!

Maar ik luisterde al niet meer naar de innerlijke stem en een fractie van een seconde later ging ik door het stof, zo diep mogelijk:

‘Neemt u mij niet kwalijk, Maarschalk,’ zei ik, ‘maar ik moet werken.’

Ik sprak de woorden duidelijk uit, gemaakt flink. Ziezo, die zit! Daar kunnen ze het mee doen!

Meteen toen ik het eruit geflapt had, wilde ik alsnog door de grond. Weg, weg!

Een bulderend gelach van de Maarschalk volgde op mijn woorden en nadat ik ze schoorvoetend naar het Nederlands had vertaald, vielen ook mijn landgenoten hem schaterend bij. Ik kromp en begreep.

‘Gans,’ brulde de Maarschalk, ‘denk je soms dat wij niet werken? Ga ga ga!!’

Hij had natuurlijk gelijk. Ik wist best, dat, als er ergens gewerkt wordt bij diplomatiek verkeer, heel hard zelfs, dat het aan tafel is. Lunch, banket of diner, het komt altijd weer op hetzelfde neer: alle aanzittenden voeren schijnbaar ontspannen gesprekken. Intussen trachten ze allemaal koortsachtig de zaken waar ze voor staan te berde te brengen, op het meest geschikte moment. Als dat niet lukt, ondanks verwoede pogingen, proberen ze het scoren uit te stellen tot later, tot na de maaltijd.

Ik waagde nog een poging om mezelf te rehabiliteren en gebruikte meteen het ergste wapen:

‘Doodt u mij maar, Maarschalk!’ zei ik.

Ik weet dat hij het kan, want hij, in zijn functie, is zowat de machtigste man ter wereld. Maar de machtigste man ter wereld zag daar gelukkig vanaf. Hij bedacht echter ter plekke een andere straf, niet de dood, maar erger nog, voor een tolk althans: een ‘anekdot’, spreek uit als ‘anekdoot’.

Een mop, een anekdot, in een groot, deftig gezelschap kan erg zijn. Een mop vertalen nog erger, weet iedere tolk. Want de pointe, die meestal veroorzaakt wordt door een woordspeling of dubbelzinnig taalgebruik, komt vaak niet goed over. Zoiets is meestal maar moeilijk of zelfs niet te vertalen. Het hoogstaand publiek wist dat gelukkig ook uit ervaring en dat bleek ook toen ik de clou van deze ‘anekdot’ overbracht.

‘Gans, jullie hebben de Belgen, is het niet?’ begon de Maarschalk.

‘Jazeker, Maarschalk.’

‘Nou,’ zei de Maarschalk, die zelf alvast een beetje begon te lachen, ‘wij hebben daarvoor de Tsjoektsji, een volk in het Verre Oosten, in Siberië.’

Hij vervolgde:

‘Er zaten eens twee Tsjoektsji op een berg. Opeens komt een vliegtuig over. De Tsjoektsji kijken.’

‘Daar gaat een vliegtuig,’ zegt de een.

‘Dat heb je goed gezien,’ zegt de ander.

‘Maar het is geen regeringsvliegtuig,’ zegt de eerste weer.

‘Hoe zie je dat zo goed,’ vraagt de ander, vol bewondering.

‘Nou, er zit geen escorte bij!...’

Alle aanwezigen schoten tegelijk in een luide, heldere lach. De Maarschalk keek tevreden rond. Ach, die Gollanders, zo leuk, lijkt hij te denken.

Maar mijn zaak was gered. Ik werd niet gedood, ook later niet en de ambassadeur was tevreden, want de sfeer aan tafel kon niet beter!

Het diner ging verder met nog meer heerlijke spijzen. Vooral de kleine tomaatjes deden het goed, voortreffelijk zelfs, daarover waren de beide ministerdames het grondig en langdurig eens.

Er volgden nog allerlei gesprekken, over het weer bij ons in Nederland en hier in Rusland, waar de lente is aangebroken, wat dooi betekent, die alle secundaire wegen door overvloedig smeltwater onbegaanbaar maakt.

‘We hebben hier niet altijd dooi, politiek gezien dan,’ grapte de Maarschalk, wat weer iedereen aan het lachen maakte. Er heerste een olijke toon en de stemming kwam er nu echt in. Gauw maar weer een toast. Vaderland en Moederland en de beide Volkeren zijn al geweest. Ook echtgenotes, verzorgend personeel en huisdieren kwamen al voorbij. Dan maar weer iets anders.

‘Op uw koningshuis!’ zei de Maarschalk.

Hij meende het, een beetje zoals alle rechtgeaarde Russen. Ze vermoeden dat ons koningshuis, gezien alle aandacht die het krijgt in onze eigen media en in de internationale pers, bij de meeste Nederlanders zeer hooggehouden wordt, iets te hoog misschien.

De glaasjes werden weer geheven en de inhoud verdween in de kelen, waarbij ik een deel op mijn revers morste. Echt per ongeluk en niet zoals ik eens een hooggeplaatste Nederlander zag doen, expres, in de plantenbak achter zijn rug. Uit pure wanhoop want hij kon er niet meer tegen.

‘Gans toch!’ Weer hilariteit.

Nog een toast dan. Maar op wie of wat?

‘Op de tomaatjes,’ riep mevrouw Jazova, die zichzelf ook wat moed had ingedronken... Eind goed, al goed.

De gesprekken werden beëindigd en iedereen stapte op. Na een hartelijk afscheid en dankwoorden in de vestibule van de ambassade ging iedereen naar buiten, waar de auto’s wachtten, grote, glanzende auto’s met chauffeurs met brede, glimmende petten.

In vliegende vaart werden we in het halfdonker naar het hotel gebracht, weer langs het altijd indrukwekkende Kremlin, waarop in de sovjetijd rode sterren op de kerktorens stonden, maar nu weer kruisen, zoals het oorspronkelijk bedoeld was.

Terug in het hotel hielden we nog even een nagesprekje. Ging het goed? Ja, alles ging naar wens. Dan, heel laat al, naar boven voor een welverdiende slaap, die weer eens lang op zich liet wachten. Dat hoort er zo'n beetje bij, alles wil nog even de revue passeren. Dan maar een paracetamolletje, dat doet altijd wonderen in zo'n geval, wist ik. En al gauw wist ik niets meer. Behalve dat ik droomde van grote auto's met zwaailichten en in een ervan zat een kikker uit Gollandia en het was een belangrijke kikker ook, want hij droeg een kroontje...

De volgende dag hadden we een druk programma. Eerst een bezoek aan de Generale Staf waar toentertijd Maarschalk Jazov de scepter zwaaide.

Door lange gangen en via brede trappen klommen we naar boven, naar het Control Centre. Daar, op gigantische monitoren, werden speciaal voor ons gezelschap frontaanvallen vanuit het westen gesimuleerd, in alle denkbare vormen en formaties.

Daarna werd onze Minister naar het auditorium geleid, waar hij een voordracht zou houden. Die mocht ik van tevoren inzien, want zo gaat dat meestal met toespraken en speeches van gewicht. Nu ben ik hem ineens kwijt. Wat nou, Gans? Dan maar alles simultaan zonder verzoeken om pauzes. Dat gaat normaal gesproken heel goed, want bij simultaan hoef je als tolk niets in je hoofd op te slaan en kan je als een echte machine alles continu omzetten. Het enige bezwaar is, dat je later niet precies weet waar het over ging.

Het publiek, stafofficieren van het Russische leger, klapte na afloop beleefd. Ik moest even terugdenken aan de sovjetijd, nog maar zo kort geleden, toen het klappen in de Opperste Sovjet bij de toespraak van een communistische topfunctionaris een graadmeter was voor de politieke beoordeling ervan.

Geklapt werd in de vorm van:

1. applaus
2. storm van applaus
3. storm van applaus; allen trappelen met de voeten
4. storm van applaus en allen staan op
5. storm van applaus, allen staan op en scanderen 'Oerra!!'

Deze aanduidingen stonden met zoveel woorden tussen haakjes achter de zinnen waar het om ging in kranten als de Pravda. Westerse waarnemers spraken dan over de 'Schaal van Richter', die het belang van 'sprekers woorden onderstreepte.

Die Opperste Sovjet was een mix van de sovjetsamenleving en bestond uit ingenieurs en arbeiders, hoogleraren en melkmeisjes (ja echt, melkmeisjes!) enzovoort, die voor enkele dagen naar Moskou kwamen en altijd alle partijvoorstellen 'warm goedkeurden', unaniem. Maar dit terzijde.

De middag was gevuld met een werkbezoek aan de ‘Taganjka-divisie’. Er waren demonstraties in straatgevechten van man-tot-man en met inzet van tanks en pantservoertuigen. Heel indrukwekkend, dat was ook de bedoeling.

Merkwaardig, overdacht ik een tijdje later, toen wij in Nederland vernamen, dat Maarschalk Jazov door de Coupe van Jeltsyn opzij werd gezet met behulp van diezelfde Taganjka-divisie, zijn eigen ‘trouwe’ divisie, althans, dat dacht de Maarschalk altijd...

Precies als bijna 200 jaar eerder, toen de revolte tegen de Tsaar door jonge, adellijke officieren van het Semjonovskii-regiment plaatsvond. Ook een regiment dat door de Tsaar zeer betrouwbaar werd geacht. Die revolte, op een koude winterdag in december mislukte.

De leiders, ‘dekabristen’ genoemd, werden gearresteerd en deels geëxecuteerd, deels verbannen naar Siberië, wat min of meer op hetzelfde neerkwam...

Maar daarvan viel tijdens onze missie nog niets te bespeuren.

’s Avonds stond een bezoek aan Jazovs datsja (spreek uit: daatsja) op het programma.

Een datsja is een soort tweede huis, voor de meeste Russen heel eenvoudig, maar toch leuk. Lekker buiten de stad en ook heel nuttig, immers altijd voorzien van een stukje grond, vergeleken met Nederland dus een flinke oppervlakte, waarop een Rus zijn eigen groente of aardappels kan verbouwen en kippetjes houden. Zo’n datsja is erg geliefd en speelt ook economisch een belangrijke rol: in slechte tijden hoef je niet meteen van de honger om te komen! En van de oogst kan een ruilhandel opgezet worden, bijvoorbeeld met de buren.

De rijkere Russen streven naar wat meer comfort in hun datsja en de top, zoals onze Maarschalk, heeft een zeer luxueus buitenhuis, van alle gemakken voorzien.

We werden verwelkomd met een oorlam en muziek, verzorgd door een zigeunerorkestje, dat ‘romances’ ten beste gaf, een soort weemoedige liederen waar de meeste Russen dol op zijn, nou ja, de oudere dan...

Er waren feestelijk gedekte tafels met heerlijke spijzen, want het zal de gast in Rusland niet gauw aan iets ontbreken indachtig het aardige Russische spreekwoord ‘een ongenode gast is erger dan een Tataar!’

Die Tataren speelden in de Russische geschiedenis een verschrikkelijke rol. Ze kwamen in de 13e eeuw met horden tegelijk op hun kleine paardjes naar het westen, aangelokt door, naar zeggen, de fabelachtige rijkdommen aldaar, zoals kerken met gouden koepels. Massief gouden koepels, dachten de Tataren. Je hoefde er maar een stukje uit te hakken en je was voor de rest van je leven onder de pannen...

Op hun weg naar het westen begingen ze de ergste wreedheden zoals moord en verkrachting, brandstichting en mishandeling van wie ze in leven lieten. Ze dronken uit de afgeslagen en uitgespoelde hoofden van hun vijanden en op hun overwinningsfeesten zaten ze op planken met, daaronder, levende gevangenen die ze door de kieren in de planken doorboorden met hun speren, want dan konden ze zulke geestige vreemde geluiden horen... Ze plunderden en hielden huis op een manier die alle fantasie te boven gaat.

Maar een onverwachte gast is ook erg. Die heb je weliswaar niet uitgenodigd, het is en blijft een gast voor wie je natuurlijk alles uit de kast haalt. En als die kast leeg is, ga je naar de burens om te lenen, en als die er niet zijn of je hebt er net ruzie mee, ga je naar de winkel om in te slaan, en als die dicht is, ga je nog verderop. Kortom, ongenood bezoek kan een ramp betekenen! De gast is koning en dat zal hij of zij merken ook: de ene lekkernij volgt na de andere, met drankjes erbij, natuurlijk. En de uitroep van de gast, die op het laatst wanhopig te kennen geeft dat het écht genoeg is, beschouwen de Russen als een aanmoediging om door te gaan: zie je wel, die weet het te waarderen!

In de datsja van Jazov waren hapjes en drankjes met toosts, nogmaals op Vaderland en Moederland en, omdat de datsja buiten bij de bossen staat, op de mooie natuur en op dit en op dat en, als er echt niets meer te verzinnen is, een 'controle-toost', voor alle zekerheid...

De stemming in het feestvertrek met prachtige meubels en in de hoek een enorme, van binnenuit verlichte wereldbol, werd opperbest. Maar de gesprekken kregen een steeds onsamenhangender karakter, wat alleen voor de tolk lastig is, want die zit met de gebakken peren als er iets mis gaat want dan is iedereen ineens nuchter...

Op een gegeven moment begon onze Minister, die, net als alle andere aanwezigen door de vele watertjes (wodka betekent letterlijk: watertje) de hoogte had gekregen, waardoor zijn reputatie bij de Russen niet meer stuk kon, wat al te hoogdravend over eigen land te oreren. In zijn ogen werd Nederland steeds belangrijker en groter. De Maarschalk luisterde ademloos. Hij had minstens zoveel gebruikt maar kon er, als de meeste Russen, beter tegen.

Ineens stond hij op, pakte zijn Hollandse gast bij de arm en liep met hem naar de hoek waar de globe stond. Daar knipte hij met zijn vingers en riep: 'Dmitrii, de loep!'

Een van de bedienden, een schriële korporaal, rende het vertrek uit en kwam even later terug met het gevraagde. De Maarschalk lachte als een stoute jongen, reikte de loep over aan onze Minister en vroeg:

'Ach, collega, waar ligt dat Gollandia van jullie nou precies? Ik kan het nooit meteen vinden. Ga ga ga!'

De twee belangrijke mannen sloegen lachend met beide handen op de werldebol en onwillekeurig moest ik denken aan de film ‘The Dictator’, de beroemde parodie op Hitler, waarin Charlie Chaplin solt met de aardbol.

Alles en iedereen begon nu door elkaar te lopen. Ook het orkestje klonk minder harmonieus, want de muzikanten toostten aldoor driftig mee.

Laat in de avond gingen we op de terugweg, doodmoe, zeer wazig, maar uiterst tevreden. In vliegende vaart kwamen we weer langs het Kremlin dat er een beetje verlaten bij lag. Hoe anders dan overdag, als het vol is met toeristen en wandelaars.

Bij het hotel lag de looper uit voor de Minister van het kleine Gollandia. Gelukkig bestaan er loepen...